

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ В ПОШУКУ ВЛАСНОГО ПРЕДМЕТА

Хміль В. В., Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (Україна, Дніпро), email broun79@gmail.com, orcid 0000-0003-4710-6681.

У тезах йдеться про складності формування філософської антропології та її світоглядної функції при дослідженні багатоманітності проявів людської природи, перш за все онтологічну та її проєкції на світ. Програма М.Шелера про створення філософської антропології як єдиної науки потерпіла невдачу з причини появи фрагментарних антропологій.

Ключові слова: антропологія, світогляд, філософія людини, цілісність, онтологічна ідея людини.

PHILOSOPHICAL ANTHROPOLOGY IN SEARCH OF ITS OWN SUBJECT

Khmil Volodymyr, National university of railway transport named after academician V.

Lazaryan, (Dnipro) email broun79@gmail.com, orcid 0000-0003-4710-6681.

We are talking about the worldview function of philosophical anthropology, and the complexity of its formation as a new science in terms of the diversity of human nature. Attention is drawn to the ontological idea of man, to the various facets of his existence and its projection into the world. M. Scheler's program on the creation of philosophical anthropology as a single science failed due to the emergence of fragmentary anthropologies.

Key words: anthropology, worldview, philosophy of man, wholeness, ontological idea of man.

Важко не побачити, що в сучасній філософії існують дві протилежні тенденції: з одного боку - пошуки шляхів повноцінного існування людства, з протилежного - зникнення з теоретичного обрію самої ідеї цілісності людини в її повноті та суперечливості.

Охопити та осмислити феномен людини здатна філософська антропологія як нова оптика мислення, що вбирає в себе все знання про людину, висвітлює проєкти її розвитку в природознавчих, технологічних та гуманітарних науках. Навіть на стадії свого становлення принципи філософської антропології здійснюють неабиякий тиск на економічні, технічні, політичні та соціальні практики, зламуючи старі світоглядні стереотипи з позицій бажаного для людини майбутнього.

Незважаючи на актуальність філософської антропології, важливість її для сьогодення в її теоретично-дослідницькому плані, питання про її предмет, походження, дефініції понять залишаються відкритими.

Наприклад, це проявляється в різному вживанні понять в континентальній Європі, в якій під антропологією розуміється фізична антропологія, а культурними ж та соціальними аспектами - займається етнологія. У Великій Британії вона визначається як соціальна антропологія, поряд з палеонтологією та генетикою, як її біологічними складовими. До того ж культурна антропологія представлена археологією та історією. У США антропологія охоплює широкий спектр знань природознавчого, соціального та гуманітарного спрямування. Недолік таких розумінь полягає у свідомому зведенні проблематики людини до спеціалізованих антропологій.

Серед сучасних філософів та антропологів відсутня єдина точка зору стосовно походження філософської антропології. Деякі дослідники вважають її початком у філософії софістів та Платона, пов'язаним з поворотом до людини. Інші наполягають, що філософська антропологія виникла в Святому писемі та в теологічних творах Августина, де була проголошена духовна природа людини. Інші дослідники вважають засновниками філософської антропології Декарта або Канта. У відомій роботі останнього «Антропологія з прагматичної точки зору» йдеться про неї як самостійну дисципліну. Проте переважна

більшість дослідників вважають засновниками філософської антропології М. Шелера, Х.Плеснера, А.Гелена, як продовжувачів напрямку «філософії життя». Шелер виклав програму створення нового інтегративного знання філософської антропології, яке об'єднує природознавчі та гуманітарні науки.

Але реалізувати її не склалося!

Виникло нове питання: Чи тотожні поняття «філософія людини» та «філософська антропологія». Чи варто шукати філософську антропологію в філософії премодерну та модерну?

З'ясувалося, що процес вилучення з класичної філософії проблематики людини обмежує філософську антропологію методологією субстанціональності, що базується на визнанні провідних чинників, які набувають статусу надіндивідуальних структур, визначаючи людське життя. У такому сенсі ідея антропологізації філософського знання втратила свої орієнтири, але їх пошук продовжився у ХХ ст.: як дух та самосвідомість (Е.Кассінер), здатність до трансценденції (Марсель, С.Булгаков), ставленням до свободи (Ж.-П.Сартр, М.Бердяєв, М.Мамардашвілі). Однак пошуки субстанціальних якостей людини привели до ще більшої невизначеності. Слід додати, що історія філософії, як кращий оціночний критерій сучасного мислення, орієнтує нас на світогляд «учорашньої людини», а не «людини майбутнього».

Виділені М.Шелером п'ять антропологічних проектів людини - релігійної, розумної, природної, декадансу та культури характеризували обмежені сценарії людського буття. Знання про людину розділилося на безліч версій, в залежності від предмету дослідження, тому що сама людина виступає абсолютним критерієм координат свого буття, й завжди може з'явитися непередбачений антропологічний образ в силу теологічних, релігійних та трансцендентних конструкцій - людини бажаної, людини самореалізації, людини саморуйнації тощо.

Нові відкриття в галузі фізіології, біології, психології свідчили про багатоманітні прояви буття людини, а ідея Шелера про філософську антропологію як універсальну науку була забута, і з'явилося безліч фрагментарних антропологій: історична, психологічна, педагогічна, юридична, фізична, екологічна тощо. Така ситуація привела до інфляції поняття.

Чи можливе відновлення статусу філософської антропології?

В силу незавершеності та непередбаченості людини постійно виникають питання: «що таке людина», «коли вона починається і закінчується», «у чому полягає сенс її буття» - дати відповідь на ці питання неможливо й тому тема людини набуває статусу онтологічної проблематики.

У наш час також залишається актуальним осмислення онтологічної ідеї людини. Місія онтологічних проектів людини - повернути її до реальності, усвідомити, як людина творить саму себе своєю трансцендентністю, ламає архетипи, образи, які несвідомо створила вона сама для себе й попала в ситуацію відчуження, ресентименту. Онтологія людини - це суто конкретний прецедент народження людського в людині, в ситуації «тут-буття», яке пронизано екзистенцією.

Проект майбутньої людини проглядається сьогодні в нових онтологіях, які характеризують її як «постлюдину» (Фукуяма), «транслюдину» в гуманології (Кутирьова, Епштейна), smart-людину (Воронкова, Козловця), «постлюдську персонологію», як технології особистісного зростання» (Тульчинського) та ін. Тільки один онтологічний проект залишається недоторканим – це «релігійна онтологія» з ідеєю боголюдини (М.Бердяєва).

Не можна погодитися з тими авторами, котрі наполягають на смерті філософської антропології, як єдності біологічних та гуманітарних наук. Протягом останніх десятиліть іде складний процес накопичення нового матеріалу, розширення дослідницького поля біоетики, соціологічних досліджень, філософських узагальнень, які виведуть молоду науку на якісно новий рівень.

Слід відмітити недостатню задіяність філософської антропології в освітньому просторі України притому, що вона має визначену місію – сформувати сучасний світогляд людини, відкрити у собі індивідуальність, знайти смисли свого існування, протиставити себе технократично-орієнтованій маніпуляції людською свідомістю. Філософська антропологія рухається в Україні в напрямку свого становлення, про що свідчать цікаві розробки київської антропологічної школи.

Сьогоднішній світ показує, що без усвідомлення дійсного місця людини в світі глобальні проблеми людства будуть тільки поглиблюватися, а суспільства не зможуть вирішувати різноманітну сукупність сучасних та майбутніх проблем.